

Onüç Yıl İstanbul (1937-1949): Alman Asurolog Fritz Rudolf Kraus ve Türkiye’deki Sürgünde Mektuplaşmaları (Ed. Jan Schmidt)

**Thirteen Years in İstanbul (1937-1949). German Assyriologist
Fritz Rudolf Kraus and His Correspondences in Turkish Exile
(Ed. Jan Schmidt)**

**Dreizehn Jahre İstanbul (1937-1949) Der deutsche Assyriologe
Fritz Rudolf Kraus und sein Briefwechsel im türkischen Exil
(Ed. Jan Schmidt).**

Schmidt, J. (2014). *Thirteen Years in İstanbul (1937-1949). German Assyriologist
Fritz Rudolf Kraus and His Correspondences in Turkish Exile. Leiden: Brill. Vol.1:
xx, 906 pp.; Vol.2: vi, 848 pp. ISBN: 978-90-04-25774-0*

Vildan Yarılgas¹

Anahtar kelimeler

Fritz Rudolf Kraus, İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Çivi Yazılı Kil Tablet Koleksiyonu, Asuroloji, Sümeroloji

Keywords

Fritz Rudolf Kraus, İstanbul Archaeological Museums, Cuneiform Clay Tablet Collection, Assyriology, Sumerology

Başvuru/Submitted: 07.02.2022 • **Kabul/Accepted:** 01.06.2022

Sorumlu yazar/Corresponding author: Vildan Yarılgas, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez ve Bölge Müdürlüğü İstanbul, Türkiye
E-Posta: vildan.yarligas@outlook.com ORCID: 0000-0002-6851-4484

Atıf/Citation: Yarılgas, V. “Onüç Yıl İstanbul (1937-1949): Alman Asurolog Fritz Rudolf Kraus ve Türkiye’deki Sürgünde Mektuplaşmaları”
Jan Schmidt’in “Onüç Yıl İstanbul (1937-1949): Alman Asurolog Fritz Rudolf Kraus ve Türkiye’deki Sürgünde Mektuplaşmaları” adlı eserinin
değerlendirmesi. *Anadolu Araştırmaları-Anatolian Research*, 26, 143–146.
<https://doi.org/10.26650/anar.2022.1069370>

Müze-i Hümayun'un kuruluşundan itibaren Müze'nin koridorlarından ilk müze müdürleri de dahil olmak üzere pek çok yabancı uzman geçmiştir. Bu uzmanlar kimi zaman idari kadrolarda yer almış, kimi zaman kısa süreli araştırmalar için Müze'de bulunmuş kimi zaman da sözleşmeli olarak çalışarak Müze'nin bilimsel çalışmalarına katkılar sunmuşlardır. Bu uzmanların yaptıkları yayınlar ve tuttıkları günlükler Müze'nin ve hatta bu coğrafyadaki kültür tarihinin izlerini günümüze taşıdıkları için kıymetli birer hazinedir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Çivi Yazılı Kil Tablet Koleksiyonu'nun kataloglanması ve konservasyonunun yapılması için 1937 yılında görevlendirilen Alman Asurolog Fritz Rudolf Kraus da bu önemli uzmanlardan biridir. Aslında tabletlerin kataloglama çalışmaları ilk olarak yine bir Alman Asurolog olan Eckhard Unger tarafından başlatılmıştır. Ancak bu çalışmaların sistematik hale getirilmesi Kraus tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kraus'un İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde 1937 yılında başladığı ve dönemsel kesintilerle 1949 yılı sonuna kadar devam ettiği görevi süresince Hocası Prof. Dr. Benno Landsberger başta olmak üzere, diğer meslektaşlarına ve ailesine yazdığı mektuplar Dr. Jan Schmidt tarafından Leiden Üniversitesi Kütüphanesi Arşivi'nden derlenerek "Dreizehn Jahre Istanbul (1937-1949): Der deutsche Assyriologe Fritz Rudolf Kraus und sein Briefwechsel im türkischen Exil" "Onüç Yıl İstanbul (1937-1949): Alman Asurolog Fritz Rudolf Kraus ve Türkiye'deki Sürgünde Mektuplaşmaları" ismiyle yaklaşık 1750 sayfa ve iki cilt olarak 2014 yılında yayımlanmıştır. Kitapta kaç adet mektup bulunduğunu Dr. Schmidt kendisinin de saymadığını belirtmektedir.

Kitap İngilizce giriş bölümüyle başlamaktadır. Bu bölümde Kraus'un oldukça ayrıntılı bir hayat hikâyesi ve kitaptaki mektupların genel hatlarıyla içeriği yer almaktadır. Giriş bölümü, bu hacimli kaynağın kapsamlı ve özenli bir özetini sunmaktadır. Kitabın geri kalan kısmı Almanca mektuplardan oluşmaktadır.

Kitapta yer alan mektuplar sayesinde Kraus'un hem mesleki hem de özel yaşamını öğrenmek mümkündür. Özellikle mesleki hayatını anlatırken verdiği ayrıntılar İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin yapılması, uzmanları ve çalışmalarına yönelik Türkiye'deki arşivlerde bulmanın mümkün olmadığı bilgileri aktarması bakımından bu mektupları çok değerli kılmaktadır.

Kraus'un Leipzig Üniversitesi'nden hocası Prof. Dr. Benno Landsberger, Kraus'un hayatı gibi kitabın içinde de önemli bir yer tutmaktadır. Landsberger, 2. Dünya Savaşı öncesi Nasyonal-Sosyalist Almanya'da Yahudi kökenli yurttaşlara yapılan muamele sebebiyle Leipzig'deki görevinden ayrılmış, öğrencileri Fritz Kraus ve Hans Göterbock ile birlikte Türkiye'ye göç etmiştir. Kendisi Göterbock'la birlikte Ankara'da Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Hititoloji ve Sümeroloji dersleri vermeye başlarken Kraus'un İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde Eckhard Unger'in bıraktığı Çivi Yazılı Kil Tablet Koleksiyonu'nun kataloglanması görevini almasını

sağlamıştır. Kraus Müze'deki görevine başlar başlamaz Müze'deki çalışmaları, yaşadığı sorunları ve çalışmaları sırasında ihtiyaç duyduğu malzemeleri düzenli olarak mektuplarla Hocası Landsberger'e bildirmiştir. Landsberger de Ankara'daki bağlantıları vasıtasıyla Kraus'un sorunlarını çözmeye ve ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır.

Kitaptaki yazışmalarda Kraus'un aktardığı bilgiler, Landsberger'in Ankara'daki Eski Eserler ve Müzeler Müdürlüğü ve hatta Kültür Bakanlığı'ndaki faaliyetlerde etkili bir aktör olduğuna işaret etmektedir. Mektuplar Landsberger'in özellikle dönemin Eski Eserler ve Müzeler Müdürü Hamit Zübeyr Koşay ve diğer önemli bürokratlarla kurduğu ilişkiyi ve idari kadrolardaki ilişkiler ağını gözlemlemek açısından ilgi çekicidir. Ayrıca Ankara ve İstanbul'daki akademik ilişkilerle ilgili bilgiler de bu metinlerde yer almaktadır. Mektuplarda Kraus'un ya da Landsberger'in temasta bulunduğu dünyanın çeşitli yerlerinden pek çok akademisyenin adı geçmektedir. Dr. Jan Schmidt bütün bu uzmanlarla ilgili kısa bilgileri dipnotlarla açıklayarak kitabı okuyan araştırmacılara kolaylık sunmaktadır.

Yazışmalar İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin geçmişinden çeşitli kesitler sunması açısından oldukça değerlidir. Kraus'un satırlarında Müze'de sürekli birlikte çalıştığı Numismat Clemens Emin Bosch, Samuel Noah Kramer, Muazzez İlmiye Çığ, Hatice Kızılyay gibi uzmanlarla ilgili dikkat çekici bilgilerle birlikte o dönemde araştırmaları için Müze'ye kısa süreli olarak uğramış yerli ve yabancı uzmanlara yönelik bilgiler de bulunmaktadır. İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin zengin geçmişini aydınlatan bu bilgiler, Müze'nin adeta bir kültür merkezi ya da bilimler akademisi gibi görev yaptığını düşündürmektedir.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki çalışmalara dönemsel bir bakış sunan kitap Müze bünyesindeki eserlerin onarımı için 1936 yılında tesis edilmiş Kimya Laboratuvarı yani daha yaygın bilinen ismiyle Kimyahane ile ilgili ilginç bilgiler de vermektedir. Kraus kil tabletlerin kataloglanması çalışmalarında bizzat Kimyahane uzmanları ile birlikte çalıştığı için Kimyahane'deki kil tablet onarımları, uzmanların nitelikleri ve Kimyahane'de kullanılan malzeme ve yöntemleri mektuplarında aktarmaktadır. Türkiye'nin ilk konservasyon laboratuvarı olan Kimyahane ve onun ilk kapsamlı onarım projesi olan Çivi Yazılı Kil Tablet restorasyonu hakkında bilgi almak isteyen araştırmacılar için bu kitap oldukça faydalı bilgiler içermektedir.

Kitabın içinde geçen bazı bilgilerle ilgili küçük bir düzeltme yapmak gerekmektedir. Kraus'un mektuplarında "Tahsin Öz" olarak geçen isimler Dr. Schmidt tarafından dipnotlarda "Tahsin Özgüç" olarak düzeltilmiştir. Tahsin Özgüç o dönemde Ankara Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi'nden mezun olmuş ve aynı fakültede asistan olarak görev yapmaya başlamıştır. Bu konu mektuplarda yer yer geçmektedir. Dr. Schmidt'in "Özgüç" olarak düzelttiği kişi gerçekten Tahsin Öz olmalıdır. Şöyle ki bir mektupta Kraus "Kimya laboratuvarının yapımı sırasında Tahsin zengin finansal araçlarını yönlendirmek istememektedir" ifadesini kullanmıştır (Schmidt 2014: 848). Bu "Tahsin" ifadesini dipnotta Dr. Schmidt "Tahsin

Özgüç” olarak belirtmiştir. Oysa ki burada sözü edilen kişi dönemin Topkapı Sarayı Müdürü Tahsin Öz olmalıdır. Zira kendisinin İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan’la bazı anlaşmazlıklar yaşadığı bilinmektedir. Bu anlaşmazlık yüzünden Tahsin Öz ile Aziz Ogan arasında kimya laboratuvarının inşasına yönelik bir uyuşmazlık yaşanması mümkündür. Söz konusu mektubun yazıldığı dönemde Tahsin Özgüç Ankara Üniversitesi’nde doktoraını yeni bitirmiş olarak asistanlık yapmaktadır. Yani Müze ya da Topkapı Sarayı’nda yapılacak bir laboratuvar ile ilgili karar verici bir görevde bulunmamaktadır.

Yine kitabın ilerleyen kısımlarındaki iki mektupta da aynı hatanın yapıldığı görülmektedir. Mektuplardan birinde Kraus İstanbul Üniversitesi’nde görev yapmakta olan Ernst Diez’in üniversiteden ayrılışı hakkında bilgilendirme yapmakta, Dekan Mazhar Şevket’in Tahsin Öz yerine Ernst Diez’i tercih ettiğinden söz etmektedir (Schmidt 2014: 1583). Tahsin Öz’ün İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü’nde bir süre görev yaptığı kendi hayatını kaleme aldığı “Hayatım” kitabından bilinmektedir (Öz 1991: 47). Kraus ilerleyen bir mektupta da yine Tahsin Öz ve Ernst Diez arasında üniversitede bir karar alınma aşamasında olduğundan ve bu iki ismin birbirlerine rakip olduklarından söz etmektedir (Schmidt 2014: 1588). Bu mektuplarda geçen Tahsin Öz ismi Dr. Schmidt’in dipnotlarında Tahsin Özgüç olarak düzeltilmiştir. Oysa ki Tahsin Öz ve Ernst Diez arasındaki anlaşmazlık bilindiğinden söz konusu kişi Tahsin Özgüç değildir (Doğramacı 2008).

Sonuç olarak bu kitap 1937-1949 yılları arasında İstanbul’un kültür tarihi, bir Alman’ın İstanbul’daki günlük hayatı, Erken Cumhuriyet döneminde üniversitelerdeki mülteci hocalar ve diğer akademisyenlerle ilişkileri, Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye’de Hititoloji, Sümeroloji, Asuroloji çalışmaları, Türk Tarih Kurumu Kongreleri gibi mesleki etkinlikler, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin çalışma sistemi, personeli ve bölümleri, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin Çivi Yazılı Kil Tabletler Koleksiyonu ile ilgili verdiği bilgi, yorum ve gözlemler açısından konunun ilgililerine büyük bir katkı sunmaktadır. Dr. Jan Schmidt karmaşık el yazılarıyla yazılmış mektupları sistematik olarak düzenleyip yayımlamakla araştırmacıları Leiden Üniversitesi Kütüphanesi’nde zorlu bir araştırma yapma sürecinden kurtarmıştır. Bu bakımdan Schmidt’in çalışması konunun uzmanlarının mutlaka gözden geçirmesi gereken bir eser niteliğindedir.

Kaynakça/References

- Doğramacı, B., (2008). *Kunstgeschichte in Istanbul. Die Begründung der Disziplin durch den Wiener Kunsthistoriker Ernst Diez. “Dritten Reich”*: Theorien, Methoden, Praktiken. Akademie Verlag.
- Öz, T., (1991). *Hayatım*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi.